

Ekqkbz lkj gEkYkk vks gEkkj s EkLkhgk

fokukhrk Ukkj k . k

Tkck Lks Ekqkbz Eka vkrkæth gEkYkk gw/k gs Rkck Lks EkhfM,kk Eka ,d Ukbz Rkjhdcs dk Pkhrckj EkPk gs bLkdh nks okTkg gâ ,ks lkgYkh Ckij gs Tkck vkrkæth gEkYks dk f'kdj nsk ds dYkhuK vksj mPPk OkXZ ds Ykkkq gg gâ vksj nluKjh ,kg fd vIKUk n'kd Lkæ ,kk Ck<kUks ds PkDdj Eka VYkhfokTkuK PkBYk gkM Eka ,d nluKjs Lks vKks Ck<dj vkrkæthokn ds Ekq s lkj Lkfdz k gks Xk ,ks gâ bukds LkkFk gEks'kk dh Rkjg nsk ds UkkEkh OkdhYk Ckij) Tkhokh] LkEkTk Lkqkjd] fQYEkH fLkRkjs vksj lkkkdj vIKUks Pkqjka lkj Xkgjh LkæsrUkk fYk, vkrkæthokn ds Ekq s lkj vIKUks mPPk fokPkij vYkx&vYkx PkBYkka lkj O,kDRk dj jgs gâ buk LkCkd ,kg gkYk nq'kdj Ekq's O,kfDRkRk : lk Lks Ckqk lkhMk gks jgh gâ D,kkæd vkrkæthokn ds Ekq s lkj bLk nsk Eka LkCkLks lkgYk LkCkLks CkMh vksj LkCkLks [krkjUkd YkMkbs Ekæks YkMh Fkh vksj vktk Lks 15 LkkYk lkgYks 1993 Eka gh vIKUk OkhfM,kks EkæTKhuK dkYkPØ ds Ekk/ ,kek Lks vksj Ckkn Eka LkqkæK dks/z Eka Tkufgrk ,kfpkcd ds Ekk/ ,kek Lks ,kg fLk) fd ,kk Fkk fd bLk nsk ds vkrkæthokfn ,kka dks nq'kbz vksj Ykanuk Eka CkBs fTKUk Ykkkka Lks gOkYk ds Ekk/ ,kek Lks vOkSk /kuk vk jgk gs mUgha Ykkkka Lks gEkkj s nsk ds RkEkEk CkMs Ekækh] Ekq ,kEkækh] jkT ,kikYk] fokik'k ds Ukkk Ok nsk ds RkEkEk vYkK vQLj Hh [kæk lK,kk Yks jgs gâ

HkkjRk ds Ekq ,k U ,kk ,kk/kh'k Uks Hkjh vnkYRk Eka dgk fd bLk EkEkYks Eka bRkUks LkCkæk gâ fd vKj gEk nks' k ,kka dks LkTkk Ugha ns lkk ,ka Rkks bLk nsk dh vnkYRkka dks Ckan dj nluK Pkfg, A ij vkrkæthokfn ,kka ds vOkSk vkfFkd LkæRkka dh Tkæp ds bRkUks LkæhuK EkEkYks lkj Uk Rkks fdLkh nYk ds Lkækkn Uks Tkæp dh Ekæk mBkbz vksj Uk gh EkhfM,kk ds Ek'kgj Ykkkka Uks bLk Ekq s lkj fYk [kUks vksj CkæYkUks dk LkkgLk fn [kk ,kk- Uk dkbz CkMk OkdhYk ,kk LkEkTk Lkqkjd bLks YkMUs LkEkUks vk ,kka 'kq 'kq Eka nsk ds Tkks UkkEkh ,d nks CkMs OkdhYk Ekjh Eknn dks LkEkUks vks ,ks vks Okks Hh Ckkn Eka vIKUks Ykhh ds fYk, fOLKYk Xk, A LkCkLks nq'kn CkRk Rkks ,ks gqz fd HkkjRk ds Ekq ,k U ,kk ,kk/kh'k Rkd Uks 1998 Rkd vRks vRks lkjh lkyvH [kk Ykh vksj vIKUk Hk'kk vksj Rkækj nkskka CknYk fn, A ,d ckj fQj vkræthokn ds l c l s [krjukd dæk dks nck fn; k x; ka

rc eus pgOkYk ds nsknksghB UkkEk Lks ,d fdrkck 1999 Eka fYk [kha fTKLkds nks Lkædj .k ,d EkghUks ds Hkhrkj gkFka gkFk fCkd Xk, A D,kkæd U ,kk ,kikfYkdLk Lks Ykædj fok/kf ,kdk vksj dk ,kækfykd Rkd ds van: Ukh gkYk dk bLk fdrkck Eka [kkæTknk Ck ,kUk Fkk- fTKLk fdLkh Uks fdrkck gkFk Eka Yh lkjh lks< fckUk Ugha NkæMh vksj vanj Rkd fgYk Xk ,kk- ,kgh okTkg gs fd fdrkck NIKUks ds Ckkn Ekjh TkUk lkj fQj [Rkjs Ekæ] jkUks Ykka Ekæ dbz g'jRkka rd nlu'js 'kgjka Eka fNlk dj jgk vksj bLk fdrkck ds fukksvok Rkd lkd'kd Lks OkkLk Yks fYk, Rkck Lks ,kg lkkRkd CkTkkj Eka mlkYkC/k Ugha gâ Ekqkbz ds vkrkæth gEkYks ds Ckkn EkhfM,kk Eka EkP k jgh Pkhrckj dks nq'kdj Ekq's Hkkjh vQLkæk gks jgk gs dk'k ,kgh Ykkk Rkck Tkæk Tkæks Tkck Ekæ bukds nj OkTka lkj Tkk Tkk dj bluga TkækUks dh dks'k'k dj jgk Fkk- Rkck dkbz Ugha Tkækka

vc eps epbz l s vYx&vYx {ks=ka l s ifr'Br ykska ds Oku vk jgs gâ ftuea nsk ds dQ cMæ m|ksifr Hh "kfeY gâ bu ykska dks vkræthokn ds f[kyQ ejs l ?k'kz dh tkudjh gs bl fy, viuk nnz vksj fpark ckb/ jgs gâ budk dguk gsfd vkt dy epbz ea ykska ea cgr xtl k gâ cgr rjg dh tu l Hkk, a gks jgh gâ cM&cMæ ueh oDrk vk jgs gâ ij jkLrk dkbz ugha l æk ik jgkA l c l el; k dk fo"ysk.k djds pys tkrsgâ eps yxrk gsfd vkræthokn l s fui Vus ds fy, dQ cfu; knh ckrka ij /; ku nsk pkfg, A tS % l hcvkz ds dcækg ea gokyk ds ftrus ekeys nQu gs mudh rsth l s vksj bækunkjh l s tkp gkæ rkfd vkræthokn; ka ds vkfFkd l kka dks dkVv tk l dA l j {kk 0; oLFkk dks fteenkj cukus ds fy, t: jh gsfd bl dh fteenkjh mu i fyi vQl jka ds gkFk ea gks ftUghaus dHh fdl h ds nco ea vuærd dk; Zu fd; k gkæ ftUghaus bu fLFkr; ka dk cgrngh l s l keuk fd; k gkæ m|ks txr dks viuh vkuh dk ,d cMæ fgLI k viuh l j {kk 0; oLFkk ij [kpz djuk pkfg, A l ok fuok l suk vksj i fyi ds vQl jka vksj tokuka dks fo"ksk i f'k'k nclj l j {kk 0; oLFkk ea [kiuk pkfg, A ehfM; k dks l [r fgnk; r nsh pkfg, fd vkræthokn dks Xyæjkt u djæ cfYd ml dh rhoæ dks Hkæj k cukdj i Lr djæ U; k; 0; oLFkk ea vkræthokn; ka l s fui Vus ds fy, OkLV Væd vnkragkæ j {kk cy brus ypj u gkæ tS bl ckj gekjh ty l suk usfd; kA rkt gk/y ds l keus gekjh uk l suk rækr Fkha fnYh l s deMks dk bætkj gsk jgkA rkt tyrk jgk vksj uk l suk vkn'sk dk bætkj djrh jghA vxj dgha vxk yx jgh gks vksj Ok; j fcxM ogka l s

xqtj jgh gks rks D;k oks vkns'k dk ;k Qksu dk bartkj djsch ;k dkjokbz djschA ns'khkj ds l onu"kh bykoka ea l suk vksj i fyi }kjk 0; ki d ryk"kh vfhk; ku pykdj voSk t [khjk fudkyk tk, A ohvkbã h l j {kk ea rku kr gksus okys i fyi ds ykxka dks l koZtfud l j {kk ea yxk; k tk, vksj ohvkbã h dks futh l j {kk , stãl ; ka l s l j {kk ykus dks dgk tk, A

, d s reke nã js mik; gã ftul s vkrãokn ij dkQh gn rd jkd yxkbZ tk l drh gã vkt vkrãokn tkurs gã fd gekjs gpejku fdrus ypj gã tks Nks/h&Nks/h okjnkrka dks jkdus ea Hkh l {ke ugha gã vkrãokn l s fui Vus ds fy, l gh l >&cu>] Qksyknh bjks vksj vutkoh cã) dh t: jr gã , d s vutko okys ns'khkj ds ykxka dks bl vfhk; ku ea tkã/eus ds fy, mul s 0; fDrxr l ã dz l k/kuk pkfg, A ; fn ; s l c ge dj i krs gã rks u fl QZ vkrãokn grk" k gkã s cfYd ge "kkãr l s th l dãA

ys[kd ofj'B i =dkj gã ns[ka & www.vineetnarain.net